

Részlet a Hernád-Gölnici Mészkőhegységből (1000—1100 méter magas), a háttérben az alacsony-tátrai Királyhegygel (1943 m) (Uherkovics Gábor felvétele)

SZLOVÁKIA TURISTAPARADICSOMA

A Szlovák Érchegység (Slovenské Krušohorie) — egyik régebbi nevén Gömör-Szepesi Érchegység — központi tömegét a földtörténet ókorából származó kőzetek építik föl. A hegységnek e központi tömegét délen és északon mészkőszegély övezi, s ez a földtörténet középkorában rakódott a hegység szélére. A mészkőszegély déli tagjai a *Pelsőci-* és a *Szilicei fennsík*. Belsejükben világhíres cseppkőbarlangok rejtőznek (*Aggteleki-barlang*, *Domica*, *Béke-barlang*, *Gombaszögi-barlang*; a *Domica* és a *Gombaszögi-barlang* Szlovákiában van). Az érchegység északi mészkőszegélyének nevezetesebb tagjai a *Murányi fennsík* és a *Hernád-Gölnici Mészkőhegység*. Ezt mutatjuk be.

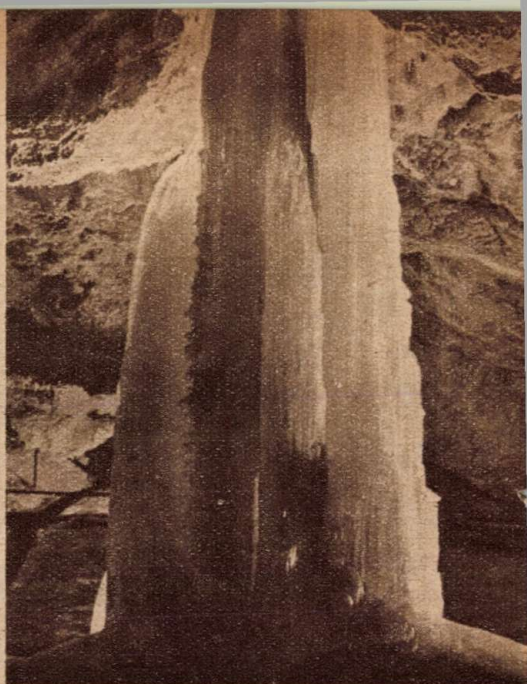
A *Hernád-Gölnici Mészkőhegység* még a tájképi, turisztikai szépségekben bővelkedő Szlovákiának is legszebb tájai közé tartozik, olyannyira, hogy Szlovákia turistái „szlovák paradicsom” (*Slovenský ráj*) néven emlegetik. Csakugyan a turisták paradicsoma ez a vidék. Gazdagon tagozott felszínének minden zugában új és új érdekességet, szépséget tar-

toogat a természetjáró számára. A Magas-Tátrát fõlkeresõ turisták többsége nem restelli a kis kitérõt, hogy még a Szepesség déli pereméhez csatlakozó „szlovák paradicsomot” fõlkeresse.

A Hernád-Gölnici Mészköhegységet két kisebb folyócska szeli át, helyenként szurdokszerûen szûk völgygel, mégpedig a *Hernád és a Gölnic*.

A Gölnic völgyének oldalában, 970 méternyi magasságban nyílik a világ-hírû *Dobsinai-jégbarlang*, az egyik legkülönlegesebb barlangcsoda. (A völgyfenék itt 800 méter fölött van, így a barlang bejáratának viszonylagos magassága nem nagy.) A barlang száján belépve a legmelegebb nyár idején is ragyogó, csillogó jégvilágban találjuk magunkat. A barlang „Nagyterme” mintegy 3300 négyzetméternyi területû, padozata 20 méternyi vastagságú tömör jég (ez a jég-tömeg a barlang alacsonyabb szintjében jól látható), a föléje boltozódó sziklákat pedig jégkristályok borítják. Itt is, de meg a barlang többi részében is változatos alakulású jégképzõdmények — csapok, oszlopok, megfagyott „vizesések” — formálják még szebbé ezt a villányfényben sziporkázó, csillogó, föld-alatti gyémántpalotát. (Jókai *A lócsei fehér*

A Kút nevű jégképzõdmény és a meteor

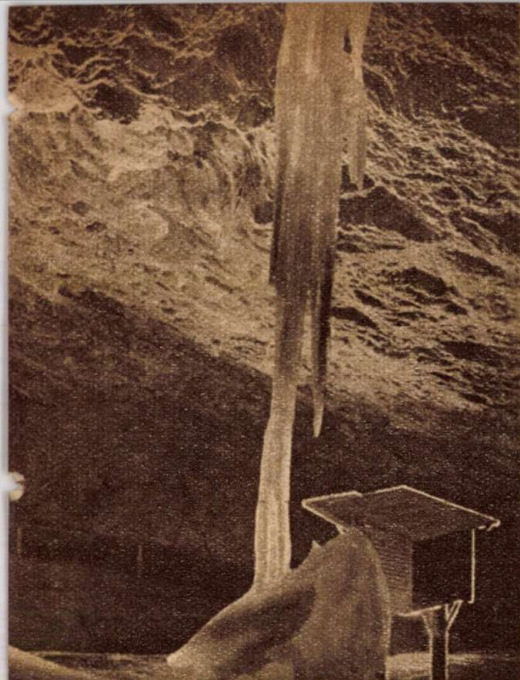
asszony-ban ihletett szavakkal írja le a barlang szépségeit.) A barlang belsejében télen-nyáron fagypont körüli a hőmérséklet. A barlang szája a barlang legmagasabb pontja; így, mihelyt a barlang levegõje csak egy kissé is melegebb, a levegõ megemelkedik, s a légáramlás ezt a melegebb levegõréteget valósággal kitaszítja a barlangból. Ily módon a barlangban mindig csak az évezredek óta halmozódó jég által hûtött

A Hernád áttörési völgye

Sziklakapu a Sztracnai-völgy b

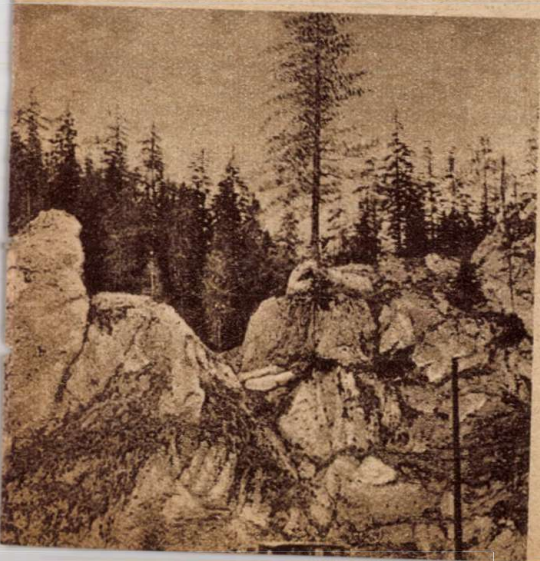

lógiai állomás a Dobsinai-jégbarlangban

hidegebb, azaz nehezebb levegő ülhet meg. A barlangot 1870-ben *Ruffinyi Jenő*, híres bányamérnökünk és két társa fedezte föl. Azóta sok százezer látogatója volt, s mindannyian felejthetetlen élményekkel gazdagodva vitték szét e „természeti csuda” hírét. A Dobsinai-jégbarlangot Poprád felől, valamint Dobsina felől autóbusszal, a Gölnc völgyén keresztül pedig vonattal érjük el.

A Gölnc völgyének a Dobsinai-jég-

járataánál (ma már nincs meg)

barlangtól keletre fekvő, vadregényes, meredeken feltornyosuló sziklafalakkal határolt részét *Sztracenai-völgynek* nevezik, az egyik völgytágulatban meghúzó-dó Sztracena falucska után. E völgynek híres látnivalója volt még nem rég a *Sziklakapu*. A völgykatlant keresztben hatalmas sziklataraj zárta el, rajta egy kapuszerű nyíláson át az országút vezetett. A második világháború során a harcoló csapatok felrobbantották a Sziklakaput. A Sztracenai-völgy több helyütt annyira szűk, hogy a sziklafalak között futó Gölnc folyócska mellett csak egy keskeny országútnak jut hely. A Gölnc völgyében haladó vasút a rendkívül szűk és kanyargós völgyrészeket alagutakon áthaladva kerüli ki. Ezt tudva, a Dobsinai-jégbarlang és Sztracena falu közötti völgyrészt gyalogszerrel járjuk be, mert csakis így „legeltethetjük kedvünkre szemünket” a völgy szépségein. És csakis így rajzolódik szemünk elé a völgy igen érdekes növényvilága is.

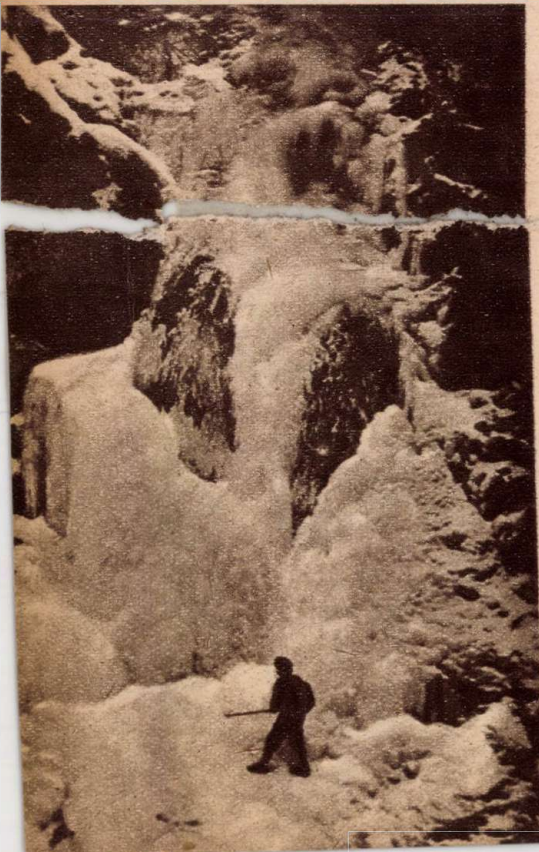
A mészkövön élő alhavasi és havasi növényfajok nagy fajgazdagságban és minden évszakban ékes színpompában tarkázzák a sziklás völgyoldalakat. Itt éldégél például a húsos levelű *cifra kan- kalin* (*Primula auricula*), a *havasi sark-*

A Nagy Szokol-szurdok

virág (*Delphinium alpinum*), a bíborpiros virágú *nyakperec*ű (*Cortusa Mattioli*), a *havasi zsellérke* (*Thesium alpinum*), a *sziklai ribiszke* (*Ribes petraeum*), a *kárpáti csengettyűcske* (*Campanula carpatica*), nem is szólva az érdekes *páfrányfajok*ról (*Cystopteris sudetica*, *C. Regia*). A patak partját a *zergeboglár* (*Trollius europaeus*) kíséri, s ezt errefelé „gölnici rózsának” nevezik. Ugyancsak a Gölnic partján él — főképp a völgynek a Dobsinai-jégbarlang felé eső és attól nyugatra levő részén egy sudárabb természetű, sárga fészekvirágzatú, ritka növény, a *szibériai hamuvirág* (*Ligularia sibirica*). Ez a növény a jégkorszakban észak felől terjeszkedve Európa nagy részében elterjedt, majd a jégkorszakot követő meleg időszakokban a legtöbb helyről kipusztult, kivéve azokat a kisebb foltokat, amelyek helyi éghajlata (mikroklímája) hűvösebb volt. Így hazánk területén egyetlen egy helyen, a Nyírbátor melletti bátorligeti lápban éldegél még ez az érdekes jégkorszaki maradványnövény.

Befagyott vízesés a Kíszel-szurdokban

A Kárpátok vonulatában ugyancsak megtekinthető néhány helyen ez az élő kövületnek tekinthető növény, amely a mi éghajlatunkon egy régmúlt földtörténeti korszak sajátos maradványa. A szibériai hamuvirág gondosan nyilvántartott közép-európai lelőhelyei közül az egyik legrégebben ismert éppen a Gölnic völgyi.

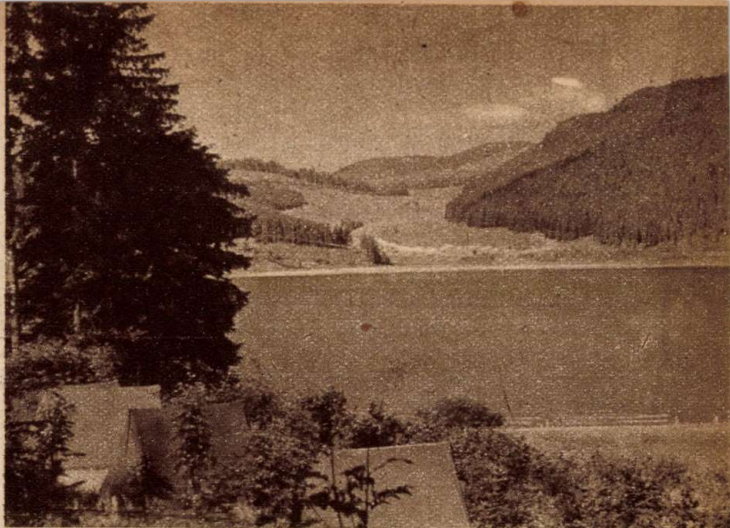
A Sztracenai-völgy érdekes növényvilágához érdekes állatvilág is társul. Elég, ha itt csupán a vidék lepkéire utalunk, így az egyébként ritka, de itt feltűnőképp nagy számban röpködő *nagy Apolló lepkére* (*Parnassius apollo*) és a *szerecsenlepkékre* (*Erebia oeme*, *E. medusa*).

Sztracena községtől egy meredeken felfelé futó hasadékon, a *Sólyomszaka-dékon* keresztül juthatunk a mészkő-plató tetejére. Az egyik kiemelkedő szirtje a *Hollókő* (Havraná skála, 1158 m). Onnét pompás kilátás nyílik mind a Slovenský ráj hegyeire, mind a Magas-Tátrára és a Szepességre. A Hollókő alatti völgyzugban van a *dobsinai időszaki forrás*; belőle hosszabb időközökben nagy dübörgéssel buggyan fel a víz.

A Hollókőtől északra érünk a Slovenský rájnak turisztikai szempontból talán még az előzőekénél is érdekesebb vidékére, a *mély szurdok vidékére*. A mély és szűk szurdokvölgyeknek a nagy száma e vidéknek különleges egyéni varázst ad. A Hernád jobbpartjába szakadó patakok mélyen vágták magukat a mészkőfennsíkba, ezt mintegy az aljág befűrészeltek. Így alakultak ki a *Kíszel*, a *Suchá völg*, a *Nagy Szokol* és a *Kis Szokol* szurdokok, hogy csak a legnevezetesebbeket említsük. Közös vonásuk? Helyenkint annyira szűkek, hogy két kinyújtott karunkkal elérjük az egymással szemben levő sziklafalakat, továbbá hogy helyenkint vízesések szakítják meg a szurdok alját többnyire teljes szélességében kitöltő patak futását. Ezek között éppúgy vannak néhány deciméteres zúgók, mint néhány méteres vagy 20–25 méteres hatalmas vízesések. A szurdokok növényzetében is sok a közös vonás. Ahol a szurdok kissé kiszélesedik, ott szálankint nő az öreg *tiszafák* (*Taxus baccata*) ritkaság szép példányai emelkednek ki az óriáslevelű acsalapubozótból. Viszont a szurdokok felső, napsütötte szikláin mindennél szembeötlőnek a *havasi gyopár* (*Leontopodium alpinum*) szőszös fehér csillagai.

Ember ezekbe a szurdokokba csak a múlt század második felében hatolt be

Tó a gölnici völgyzáró
mögött, Dedínky falu mel-
lett (Gömör A. felv.)

első ízben. (Az úttörők közül a szepességi *Roth Márton* nevét kell kegyelettel őriznünk.) A szurdokok első bejáróinak hihetetlen nehézségekkel kellett megküzdeniük. Utuknak gátját állták a patak medrében heverő hatalmas sziklagörgetegek és szálfák, de a legnagyobb nehézségeket a kisebb-nagyobb vízesések leküzdése jelentette, amelyek legtöbbször a teljesen függőleges sziklafalak miatt egyszerűen nem lehet megkerülni. Ma már acél létrákkal, acélkötelekkel teljesen biztosított ezeknek a szurdokoknak a bejárása.

Ha csupán annyi időnk van, hogy a szurdokok közül csak egyet tudunk bejárni, a *Kisszel-szurdok* bejárása a legajánlatosabb. A patak folyásával szemben, a szurdok aljából indulunk el. Már rövid gyaloglás után elszökül a szurdok, a sziklafalak félelmetesen közelednek egymáshoz. A szurdok sziklaoldalán több nyílást látunk. Némelyike csak öklömmel lehet elérni, másika ajtónagyságú barlangnyílás. A nyílások előtt finom törmelék. A nyílások folytatása lejtősen emelkedő üreg; ezek a mészkőhegység „esőcsatornái”, ezek vezetik le a sziklarepedésekben összegyűlemlő víznek egy részét. Néhány kisebb vízesésen áthatolva már messziről erős zúgás üti meg fülünket, a *Kisszel-szurdok* egyik legnagyobb vízesése elé érünk. Majdnem kételetemnyi magasságból zúdul alá a keskeny vízoszlop. Lengő acél létrán érünk a vízesés suttorgó fehérsege fölé a felső teraszra. Az égboltból csak egy keskeny sávot látunk. Szikla, meredek, hatalmas szikla, a szurdok alján kőkoloncok között zuhogó víz, közben egy-egy vízesés — ugyanazok az elemek, és mégis minden lépésnél újabb és újabb kép tevődik össze belőlük. Elérünk a szurdok legbámulatosabb részéhez. Kissé katlanszerűen kitágul a szurdok alja, és látszólag nincs kiút belőle. A katlannak tökéletesen függőleges oldalán egy helyen 25 méter magasságból zuhog alá a *Kisszel-szurdok* legnagyobb vízesése. A sziklaoldalba bejutott keskeny ösvényen érünk a katlan széléhez, onnét egy hosszú acél

létra vezet tovább. A szurdok felső végéhez közeledünk, és csakhamar kiérünk a mészkőfennsík tetejére, ahol utunk a *Lapis refugii* (Menedékkő) vagy *Klasteriszónak* nevezett klastromromokhoz vezet. A tatárjárás idején ide, erre a szurdokoktól körülvevő fennsíkra menekült a Szepesség lakosságának zöme. Megmenekedésük emlékére építették azután azt a klastromot, aminek a romjaihoz értünk. A romok közelében levő *menedékház* a szurdokvidék turistaközpontja.

A Szepesség felől például *Hrabušice* (Káposztafalva) vagy *Letanovce* (Létánfalva) községek vasútállomásai felől a Hernád áttörési völgyét keresztezve vezet ide, a *Klasteriszó*hoz az utunk. E szurdokos áttörési völgyben többnyire annyira elkeskenyednek a völgyfenék, hogy ezt a Hernád folyócska tölti ki teljes egészében. Ennek a völgynek is megvan a maga különleges növénye a *magyar nőszirm* (*Iris hungarica*) képeben, amely a Kárpátokban egyedül itt fordul elő.

Az ember az egykor járhatatlan szurdokokat járhatóvá tette, a *Dobsinai-jégbarlang* föld alatti sötéttségét villanylámpák ragyogásával árasztotta el, és a szűk Gölnici völgyében vasutat épített. Mindezt szerencsés kézzel úgy oldotta meg, hogy a táj eredeti szépségét nem rontotta el. Ezenél is szembeötlőbb változás a tájban az, amit egy nagyszabású vízerőmű létesítése idézett elő. A Gölnici folyócska és a Sajó egyik forrása, a *Dobsina* patak völgye egymástól mintegy 5–6 kilométer légvonalnyi távolságban, párhuzamosan futnak egy darabig. Viszont a két völgy feneké közötti szintkülönbség több mint 300 méter. Ez a tény adta az ötletet egy vízerőmű

megalapozásához, s ezt azután a csehszlovák mérnökök a következő módon valósították meg: a Gölnic völgyében azon a helyen, ahol a Gölnic kilép a szűk Sztracennai-völgyből és egy kisebb medencébe ér, völgyzáró gátat formáltak. A gát mögött tekintélyes méretű és egyszersmind igen szép fekvésű, hegyekkel koszorúzott tó képződött. A Gölnic és a Dobsina patak közötti hegyhátat a tó szintje magasságában keresztülfúrták és a tó vizét a vastag csővezetéken keresztül a hegyhátnak a Dobsina patak völgyében levő lábához épített turbina-telephez vezetik. Bár az ily módon átviezett vízmennyiség nem nagy, de a jelentős szintkülönbség miatt (majdnem

300 m) a vízerőmű mégis nagy teljesítményű.

Az említett gölnic-völgyi tó tájképi szépségével és nagy halgazdaságával a vidék turisztikai vonzóerejét gazdagítja, új vonásokkal ékesíti az amúgy is sokárculatú tájat.

A Csehszlovákiába, a Magas-Tátrába látogató hazai üdülők ne feledkezzenek meg arról, hogy a Szepeesség déli peremén ott van a Dobsinai-jégbarlangot, a Sztracennai-völgyet, a Hernád áttörési völgyét, a csodálatos szurdokok egész sorát és egy szép hegyi tavat magában foglaló *Slovenský ráj*, a „szlovák turistaparadicsom”.

Dr. Uherkovich Gábor
tudományos kutató

KÖNYVEKRŐL

Antalfy Gyula: BÖRZSÖNY

(Bibliotheca Kiadó, Budapest, 1957.)

92 lap, 81 — nagyrészt egészlapnyi — fénykép- és térképmelléklettel.)

A Bibliotheca Kiadó „Magyar Tájak” című sorozatának második kötete sokáig váratott magára. Az 1955-ben indult sorozat díszletes és valóban hűzaggó feladatra vállalkozott. Díszes alumszerű kötetekben időálló módon akarja megörökíteni a magyar tájakat. Megörökíteni és még közelebb vinni azokhoz, akik szeretik a természetet, hazájuk földjét s szeretnének minden tudni egy-egy kedves vidékről, amit érdemes róla tudni. Az ilyen kiadványban egyforma súlyt kell helyezni a szövegre és a képanyagra. Ha e kettő összhangban van, sőt szinte egybeolvad, vagyis ha az író és a fényképező egymást kölcsönösen megértve és segítve nyúl a tárgyhoz, akkor a mű, amelyet alkottak, betöltheti rendeltetését.

E sorozatban nem tudományos művek kerülnek a magyar olvasó könyvtárába, hanem olyan munkák, amelyek a földrajz tudományának széleskörű ismeretanyagát népszerű formában foglalják össze, hogy lehetőleg teljes képet adjanak a tárgyalta vidékről, és mondanivalójukat az olvasó szívéhez közel is vigyék.

Antalfy Gyulának az a törekvése, hogy a Börzsönyt megismertesse velünk, teljes sikerrel járt. Talán vitakozhatnánk azon, hogy a terület földtörténeti fejlődésének ismertetése során nem lett-e volna helyesebb a bizonyítatlan „sok évmillió” s a határozottabban emlegetett „néhány százmillió év” helyett a földtörténeti korszakok tudományos megjelölését használni (triász, Jura, kréta stb.). Szerintünk az az olvasóközönség, amelynek ez a könyv bizonyára kedve olvasmányra lesz, könnyűszerrel eligazodnak a dolgokban így is. Esetleg függelékként egy földtörténeti táblázatban lehetne megadni egy-egy terület fejlődéstörténetét. (Ezt a soron következő kötetekre gondolva mondtuk.) Az emberföldrajzi résszel kapcsolatban ugyancsak nem ártana függelékként egy kis helységnévtárt közölni, egy-egy község adatainak rövid összefoglalásával. Ez legfeljebb öt-hat oldallal terhelné meg a kötetet. Azt hiszem, nagyon hasznos volna.

E megjegyzések nem holmi okvetlenkedő bírálgatás kedvéért hangzottak el. Hiszen csak a legnagyobb elismeréssel szólhatunk Antalfy írói erényeiről, amelyeket különben „Magyar Évszakok” című könyvének ismertetésében lapunk hasábjain már méltattuk is. A természetet, a magyar tájat igazán szerető, s jól ismerő író írhat csak annyi melegséggel, líraisággal tárgyról, miként szerzőnk. Valósággal átélt a tájat. Kiűnően sikerült a tulajdonképpeni földrajzi feladat is: a Börzsöny hegyrajzának ismertetése. Lapjairól tisztán, plasztikusan hontakozik ki előtűnik az egyes hegységvonulatok elrendeződése és a Börzsöny vízrajza. Helységtörténeti és gazdaságtörténeti adatai bőségesek s megbízhatóak, a néprajzi részek elevenek.

Vajda Ernő fényképei méltók a szöveghez. Megláttatja a tájaknak, erdőknek, völgyeknek, patakoknak, réteknek, állatoknak, növényeknek, házaknak s embereknek a lelkét. Képei minden szemlélőben azt a vágyat keltik, hogy maga is a valóságban lássa azt, amit a fénykép bemutat.

A térképlapról azonban — sajnos — nem sok jót mondhatunk. Enagyított, magassági adatokat ad ott, ahol színnel s vonalzással kellett volna dolgoznia. Egyáltalán nem érzékelteti, hogy összefüggő hegységvidéket látunk. Tehát nem plasztikus. Ez a legtöbb baja. Az olyan szép munkák, amineknek e sorozat könyvei igényeznek, kiváló térképező gondos munkáját kívánják meg.

Várjuk a következő köteteket. Reméljük, nem kell újra két évet várakoznunk.

Véesei Zoltán

VJ KÖNYVEK

Babits Mihály Válogatott versei (A magyar költészet gyűjteményei.) 6–10 Ft. — Utolsó lehelletig (Geisler Eta). Balázs Anna. 1 Ft. — A sötét éjszakában (Braun Éva). Kántor Zsuzsa. 1 Ft. — Hareban az ellenforradalommal. 2. kiad. Solyom József — Zele Ferenc. 4 Ft. (Móra Könyvkiadó.)

A számbőr. Balzac. Regény. (Olcsó Könyvtár 1957. 15.) 4 Ft. — Válogatott karekellatok. Nagy Lajos. (Nagy Lajos Művei) 54,50 Ft. (Szépirodalmi Könyvkiadó.)

Magyar-orosz szótár. Hadrovics László — Gáldi László. Munkatársak: Levasics Elemér, Mihók László, Simonffy-Tóth Ernő. (Kis szótár-sorozat) 26 Ft. (Terra Könyvkiadó.)

Küzelem Arabiáért. Tarján Imre. 4 Ft. (Zrínyi Könyvkiadó.)